

רקויאם למחלבה

כתב: גדעון חרובי

בעוד ימים ספורים, ב-8 למאי 2005, תסגר המחלבה שבכפר. שישה משקי "שביל החלב" העבירו כבר את הפרות לרפת החדשה שנבנתה בשומלי, חמישה משקי רפת שנשארו במשבצת הכפר רכשו לעצמם מיכלי קירור, ורק משק אחד קטן ימשיך להביא את החלב שלו למיכל שבמחלבה.

המחלבה בכפר נוסדה בתחילת שנת 1933, ב"שכונה הזמנית" שליד הבית הגדול. חלק מהחברים שבאו ל"שכונה" הביאו איתם פרה, שתיים וגם יותר, כבסיס להקמת רפת במשקם. בתחילה שיווקו "הרפתנים" את החלב בעצמם, לתושבי השכונה. כשגדלו כמויות החלב, הוקמה המחלבה, בצריף קטן, ובה רוכזו כ-50-60 ליטר חלב ביום. באותה תקופה לא היה חשמל וקירור ולכן רוב החלב עובד לגבינה. מנחם מיודובניק, בנו של עובד המחלבה שלמה מיודובניק, מספר שאביו היה רוכב על חמור או כרכרה רתומה לסוס ומוכר בנתניה חלב וגבינה.

כפי שידוע לנו, עובד המחלבה הראשון היה שלמה מיודובניק, שלמד את המקצוע ב"תנובה כפר-סבא"¹.

כשהועברו הצריפים מה"שכונה הזמנית" למגרשי החברים בכפר, בחדשים אפריל-יולי 1933, נוצר מצב שחלק מהפרות הועברו ל-"נקודת הקבע", לפני שהועברה אליה

¹ ראה מכתבו של שלמה מיודובניק להנהלת כפר ויתקין מיום 15.1.1933 (נספח א')

המחלבה. אותם חברים נאלצו להביא את החלב ממגרשם בכפר למחלבה שנשארה "בשכונה הזמנית". בחוברת העשור לכפר משנת 1940, מספרת לאה גיסר כיצד הלכה ברגל, ביום חם של ראשית הקיץ, עם כד החלב מחליבת הצהריים, מהרפת שלה בכפר, למחלבה שליד "הבית הגדול" ובחזרה.²

מספר שבועות לאחר מכן הועבר גם צריף המחלבה והוצב ליד הבאר, באר א', שבפינת הרחובות "דרך הכפר" ו"דרך הראשונים", וכך התקצרה הדרך למחלבה.

מספר הפרות בכפר הלך וגדל ובסוף שנת 1934 הגיעה כמות החלב היומית ל-450 ליטר. בכפר, טרם היה חשמל וקרור, וחלק ניכר מהחלב עובד לתוצרת שנמכרה בנתניה וסביבותיה. עודף החלב נשלח בכדים לתנובה בתל-אביב.³ בשנת 1935 התקבלה בכפר ההחלטה "על הקמת מחלבה עם מכונות וכלים מתאימים לעשות תוצרת ושיווקה". בשנת 1937, לפי דרישת "תנובה תל-אביב", הופסק שיווק תוצרת החלב של הכפר בנתניה. "התנהל אז משא ומתן על הקמת מחלבה אזורית, אך בגלל הירידה שחלה בייצור החלב, נדחתה ההצעה לעת עתה".⁴

כמויות החלב ששיווקה המחלבה (באלפי ליטרים):

<u>תרצ"ט</u>	<u>תרצ"ח</u>	<u>תרצ"ז</u>	<u>תרצ"ו</u>	<u>תרצ"ה</u>	
385.5	393	396	462	141	
10.31 מיל	9.13 מיל	10.32 מיל	10.24 מיל	14.26 מיל	שולם לחברים עבור כל ליטר
2.02 מיל	2.1 מיל	2.7 מיל	2.75 מיל	4.7 מיל	הוצא/ המחלבה לליטר

"התמורה היא גם עבור חלב שבתות וחגים שבהם מחזירים את החלב הרזה לחברים. העליה בחלב בשנת תרצ"ו חלה הודות לרכישת הפרות באמצעות מחלקת ההתיישבות של הסוכנות" (שלמה זלצר, שם).

בשנת 1937 נבנה בנין המחלבה הראשון סמוך לבנין מחסן האספקה, מול בית משפחת קפלינסקי.⁵ כדי להקל על הטענת כדי החלב למשלוח, נבנתה המחלבה על יסודות גבוהים מעל פני הקרקע, ורצפתה היתה באותו הגובה של רצפת המשאית

² במשך כעשרים ושבע שנים נהגו לקבל את החלב במחלבה, שלוש פעמים ביום. בסוף שנת תש"ך (1960) שינו את הנוהג ועברו לקבלת חלב בבוקר ובערב.

³ חיים בן צבי, "מואדי חווארת לעמק חפר, עמ' 24

⁴ שלמה זלצר, "ניבה ומחלקותיה", חוברת העשור לכפר.

⁵ השלמת מכון הקירור היתה בשנת תרצ"ח.

שעמדה בצד הדרומי של הבניין ועליה הטעינו בידיים את כדי החלב הכבדים. ואולם בשל גובה הרצפה הצטרכו החברים לעלות במדרגות לחדר הקבלה, עם כדי החלב, פעולה שהלכה וקשתה ככל שגדלה כמות החלב בכל משק.

היינו מביאים את החלב בכדים עשויים מפח מגולוון, שהחליד מבחוץ במשך השנים. עולים לחדר הקבלה ויוצקים ("שופכים" כפי שקראנו לכך) את החלב לדוד קטן שהכיל 30-40 ליטר ושבתוכו היה מצוץ עם מוט מדידה. עובד המחלבה היה קורא את הכמות ורושם אותה בגליון הגדול עליו היו רשומים שמותיהם של כל המשקים בכפר. הגליון נקרא "גליון המחלבה", והעובד היה מסכם ידנית את כמות החלב בכל יום.

את החלב מהדוד היו יוצקים (שופכים) לאמבטיה גדולה וממנה הועלה החלב, ע"י משאבה חשמלית, למצנן. המצנן הראשון היה בגובה של כ 2-1.5 מ' וברוחב של מטר אחד. הוא היה בנוי מפח גלי ובתוכו זרמו מים קרים. החלב קלח בעדינות על גלי המצנן ובתחתיתו נאסף לכעין שוקת כשהוא מצונן כנדרש. נחום ליטבק (חפר), שעבד במחלבה, היה מקלף מתחתית המצנן גלידי חלב קפוא, ומציע לילדים "גלידה".

עובד המחלבה, היה מציב כד ברזל מגולוון של 30 ליטר תחת השוקת, ממלא את הכד בחלב, מניח על פתח הכד מפית נייר נקיה וסוגר את המכסה, שבתוכו אטם גומי, שנלחץ וחתם את הכד, באמצעות ידית מיוחדת שהיתה לכל כד. הכד המלא, שמשקלו היה 40 ק"ג, הועבר באמצעות מתקן הסעה קטן, בעל שני גלגלים קטנים (קוגלגרים) והוכנס לחדר הקירור, חדר אטום וחשוך שנסגר בדלת כבדה. הכדים הועמדו אחד ליד השני על רצפת החדר וחלקם הועלו, ע"י עובד המחלבה, על ראשי הכדים התחתונים, לקומה שניה.

על גג חדר הקירור היתה בנויה בריכת מי הקירור של המחלבה.

בחדר הקירור הותקנו מדפים וחברי הכפר יכלו לשים עליהם צנצנות שמנת, סירי תבשילים, ומזונות חלביים אחרים, שכן מקררים כמעט ולא היו אז בכפר, לא חשמליים וגם לא מקררי קרח. מקררי הקרח הוכנסו לבתים רק אחרי מלחמת העולם השנייה, בשנת 1945 או 1946. אני זוכר שבכל פעם שנכנסתי לחדר הקירור, בשליחותה של אמא, הייתי נחפז למהר ולצאת משם כדי שמישהו לא יסגור בטעות את הדלת וישאיר אותי בפנים, בחושך ובקור.

כדי החלב היו מועמסים ידנית על משאית הכפר (בגובה 3 קומות) ונשלחים ל"תנובה" שבתל-אביב או ברחובות.

לא תמיד שווק החלב. אני זוכר שבשנות הארבעים, היו ימים שהייתי חוזר מהמחלבה עם כד מלא חלב רזה, אחרי שהפרידו במחלבה במפרדה (סֶפֶרְטוֹר), את

השמנת. החלב הרזה עורבב בתערובת וחולק לעופות כ"דייסה". לעיתים, הוחזר מתנובה חומר שנקרא "גֶבֶן"⁶, ואף הוא ניתן כתוספת מזון לעופות. השינוי הראשון שזכור לי היה החלפת דודי המדידה. בחדשים היה פתח הרקה חסום במגוף, שנפתח בלחיצה על ידית, והחלב היה "נשפך" לאמבטיה. בשל גידול בכמות החלב הוחלף המצנן הקטן במצנן גדול יותר שרוחבו כ-2.5 מטר. מאוחר יותר הוחלף המצנן הגלי, במצנן לוחות סגור. החלב הצטנן בתוך המצנן ולא מבחוץ כפי שהיה במצננים הקודמים.

מאמצע שנות הארבעים היה כמעט לכל משק סוס ועגלה קטנה "דגם כפר-ויתקין". העגלה היתה במידות 2,20 מ' אורך ו-85 ס"מ רוחב. בארבעת פינותיה היו מולחמים זקפים מברזל זוית בגובה של כ-50 ס"מ, וביניהם סודרו לוחות שיצרו את ארגז העגלה. בונה הדגם הראשון של העגלה היה המסגר שלום ספורים, חבר הכפר.

בכל בוקר היו מגיעות לרחוב המחלבה, בו זמנית, עשרות עגלות עם כדי החלב, דליי הביצים, ושקי תערובת שהועמסו במחסן האספקה הסמוך. הרחוב ליד המחלבה היה סתום ופקוק. אני זוכר שבאחד הבקרים סוס הרתום לעגלה, נרתע לאחור, ו"שיפד" את הסוס שעמד אחריו, על אחד הזקפים האחוריים של העגלה. את הסוס ה"משופד" נאלצו להמית. בגלל המקרה הוציאה הנהלת הכפר תקנה לפיה חובה לחבר את הזקפים האחוריים שבעגלה, במוט ברזל אופקי, זאת כדי שמקרה כזה לא יקרה שנית. הסוס שנפגע היה של משפחת שוורץ והמקרה אירע כנראה בשנת 1953. לא ידוע לי של מי היה הסוס הפוגע. גם כשהוחלפו הסוסים בטרקטורים, נמשך הדוחק והלחץ ברחוב המחלבה, והיו תאונות. באחד הבקרים, בתחילת שנות השבעים הגיע אורי רוטברד. למקום במהירות ופגע באלחנן שווייצר, ששאב את החלב ו"הדביק" אותו למיכל.

⁶ גבינה רזה וחמוצה

לאחר הקמת המדינה, כשהתקבל המלווה האמריקאי הראשון (בסך מאה מיליון דולר), הזמינה אגודת הכפר מערכת שקילה חדשה תוצרת פייִרֶבֶנְקֶס מוֹרְס. המערכת החדשה, שקלה את החלב בק"ג, שלא כמתקן הקודם שמדד את מספר הליטרים.

ראש השקילה היה גדול ועגול עם מחוג גדול שקרא את כמות החלב ששפך (יצק) כל חבר מכדיו לתוך האמבטיה הקטנה שהיתה תלויה לפני ראש השקילה ועליה נפרסה יריעת בד לבנה לסינון החלב.

מקום קבלת החלב שונה וסודר כך שרצפתו היתה בגובה הרחוב ולא היה צורך לעלות אליו במדרגות.

מערכת ציוד קבלת החלב הוצבה בבור נמוך וזאת כדי שהחברים יוכלו "לשפוך" (לצקת) בנוחות את החלב, מפדי החלב לאמבטיה השקילה.

מיכלית החלב הראשונה בנפח של 8000 ליטר שהיתה מורכבת משני תאים שכל אחד מהם הכיל 4000 ליטר, יוצרה ונרכשה בשנת 1953 ממפעל המתכת שבעין-חרוד. בחלקה האחורי של המיכלית השאירו מקום להטענת מספר כדי חלב. כעבור מספר שנים כשגדלה כמות החלב שיוצר בכפר, הוסיפו למיכלית תא נוסף של 4000 ליטר והיא הכילה 12,000 ליטרים.

בשנת 1973 הוזמנה מיכלית חדשה בת 23,000 ליטר. זו היתה המיכלית הגדולה ביותר שיוצרה באותה תקופה בארץ. המיכלית הגיעה כשבועיים לפני פרוץ מלחמת יום-הכיפורים. עם פרוץ המלחמה גוייסה המיכלית לצבא וסיפקה מים לחטיבה ואחר-כך לאוגדה שלמה שישבה בסיני. המיכלית הישנה נמכרה לקיבוץ שער-העמקים.

בשנת 1993 נקנתה המיכלית האחרונה. הוזמנה מיכלית בנפח של 35,000 ליטר אך המפעל שבנצרת עילית ייצר מיכלית בנפח של 37,800 ליטר.

בשנות ה-60 הוכנסו למשקי החברים מיכלי חלב ניידים, במקום הכדים הקטנים של 12, 15, ו-20 ליטר. בתחילה נקנו מיכלים של 350 ליטר ואח"כ של 500 ליטר ו-750 ליטר חלב. המיכלים הראשונים יוצרו ע"י פלב"מ מעין-חרוד, וחלק ע"י חברה אחרת. המיכלים הגדולים של 750 ליטר יוצרו בשנת 1975 ע"י חברת "אגמו" מנהריה. המכסה שלהם היה מתוצרת פלב"מ עין-חרוד.

מאמצע שנות השישים החלו לבנות בכפר מכוני חליבה. בתחילה של כמה אחת ל-6 פרות שנחלבו לשתי צנצנות. במשך הזמן הוסיפו צנצנת שלישית ואח"כ צנצנת לכל פרה. בהמשך בנו כמה שניה, מקבילה לראשונה, ועם הגידול במספר הפרות האריכו גם את הבמות. הפרות היו נכנסות למכון ועולות על הבמות. החלב שנחלב, זרם לצנצנת הַרְלִיזֹר וממנה למיכל הנייד. את המיכל הנייד הסיעו למחלבה ושם נשאב החלב לבריכת הקבלה, ע"י משאבה חשמלית, לצנרת שבקציה צינור גמיש.

ייצור החלב שהלך וגדל, הצפיפות ברחוב מול המחלבה,⁷ והמיכלית הארוכה שלא היה לה מספיק מקום והיא בלטה החוצה לעבר הרחוב, הביאו להחלטה להעביר את המחלבה למקום חדש. הרעיון להעברה עלה, לדברי יגאל מרגלית, בשנת 1973 כשגדליה גל היה מרכז הכפר ואמנון לב היה הפרוייקטור. הביצוע נדחה בגלל

⁷ לאור אי הסדר שהיה בהמתנה ליד המחלבה, הוחלט בישיבת מועצה שהתקיימה ב-4.6.62 לסמן שטח לבן אשר בו אסורה החניה אלא לפריקת הכדים בלבד, וכל חבר אשר יעבור על ההחלטה הזו יקנס ב-5 לירות.

מלחמת יום הכיפורים. המקום שנבחר היה המבנה של בית הקירור לתפוחי-אדמה, שנבנה בשנות הארבעים מלבני סיליקט. המבנה שופץ והותאם לצרכי המחלבה.

מבנה בית הקירור עבר מספר גלגולים. בגלגולו השני שימש כבית קירור לאיחסן חומרים של מחסן האספקה. בין היתר אוחסנו במבנה שקים של חרובים קצוצים ששימשו חומת מפגע במטווח תחמושת חיה שערכה במקום מחלקת החיי"ש של הכפר וישובי הסביבה⁸. לאחר מכן הוסב המבנה לייצרניה וקבלו בו ביצים, ירקות, עגלים בגיל שבוע וכו'. כשבנו את המדגרה החדשה, הסבו את בנין המדגרה הישן לייצרניה ו"ביציידה".

המבנה לא שונה ורק הקירות צופו באריחי חרסינה. בשנת 1986 הוחלט להגדיל את נפח האחסנה. נפרץ הקיר הצפוני ונבנתה תוספת של סככה והוכנס מיכל קרור נוסף של 35,000 ליטר. סה"כ היו במחלבה 2 מיכלים של 35,000 ליטר = 70,000 ועוד שני מיכלים של 15,000 ליטר ובסה"כ 100,000 ליטר, מלבד המיכליות. גם מיקומם של המיכלים שונה ומאוחר יותר, בשנת 1997, חודשה בריכת המים הקרים שהיתה בחלק הקדמי של המחלבה, ונבנתה מאחור. מערכת הצינורות במחלבה החדשה היתה מנירוסטה והיא נבנתה ע"י חברת "אגמו" מנהריה.

לשאיבת החלב ממיכלי החברים, הותקנו 2 מערכות שאיבה של צנרת בקוטר "2. החלב עבר דרך שני מדי זרימה שקראו את כמות החלב שנשאבה, והדפיסו אותה בכרטיסו של כל חבר.

המחלבה החדשה נחנכה בסוף דצמבר 1975, בסיום תקופת כהונתו של מרכז הכפר יגאל מרגלית⁹.

המחלבה נסגרה רשמית ב-8 למאי 2005.

⁸ על ס
⁹ דף

בדיקות החלב

אינני יודע באיזו שנה בדיוק התחילו את בדיקות החלב בכפר. אני זוכר שבשנות הארבעים, חבר הכפר, יצחק אפלמן, היה מגיע למשקנו פעם בחודש עם הדלי ומאזני השקילה. בתחילה היה רוכב על חמור ואח"כ בעגלה רתומה לסוס. הוא היה שוקל את החלב של כל פרה בשלושת החליבות ודוגם אותו לבקבוק קטן. יש לציין שבאותה תקופה היו במשקים בין שתיים עד חמש פרות. הרישום היה כמובן ידני. את דגימות החלב היה אפלמן מביא למחלבה ושם היו מתבצעות בדיקות השומן. היו שמים את הדגימות במבחנות מוסיפים חומצה, שמים את המבחנות בצנטרופוגה, מעין צלחת גדולה בקוטר של כ-60 ס"מ ומסובבים את הצנטרופוגה בעזרת ידית ("מנואלה"). הצלחת הסתובבה במהירות גדולה והשומן נפרד מהחלב וניתן היה לקרוא את אחוז השומן בחלב. הבדיקות הללו נערכו לפי זכרוני עד שנות השמונים. בשנות החמישים או השישים החליף את אפלמן, עובד הכפר פריץ אופנהיימר, שביצע את הבדיקות בדייקנות ייקית. כמו כן, הוחלפה הצנטרופוגה לצנטרופוגה חשמלית.

הדגימות לתכולת החלב נדגמו ע"י החברים במחלבה. כל חבר היה ממלא כוס זכוכית ריקה של לבן, בדגימת החלב, סוגר אותה במכסה עגול מקרטון וכותב את שמו על המכסה. עובד המחלבה בדק את הדגימות בצנטרופוגה והתשלום עבור החלב היה לפי אחוז השומן¹⁰.

לא היו אז בדיקות חלבון, לקטוז, חיידקים ותאים סומטיים. בדיקות חמיצות, חמרים מעכבים (אנטיביוטיקה) וחומרים זרים (מים) נערכו במעבדות תנובה בתל-אביב.

תודעת נקיון החלב נכנסה לאט לאט לרפתנים. היינו שוטפים את כדי החלב במתקן שטיפה במחלבה. היתה שם שוקת עגולה בקוטר של כ-150 ס"מ ובתוכה ארבעה זקפים עם חורים קטנים. היו "מלבישים" את הכד הריק במהופך על הזקף, לוחצים מלמעלה, המים היו נפתחים ומקלחים את הכד מבפנים. כמובן שמקלחת כזו לא נקתה את הכד כראוי, מה שניתן היה לעשות רק במים חמים וסבון, אך לא התייחסו לכך.

ליד מתקן השטיפה היה כלי עם אבקת סטרופוס, וחלק מהחברים היו מנקים לעיתים את הכדים בחומר זה. בסך הכל הכדים היו חלודים מבחוץ ומטונפים מבפנים. כדי האלומיניום שהחליפו את כדי הברזל היו אמנם לא חלודים, אך גם לא נקיים והקמטים והשריטות שנחרטו בהם תרמו להצטברות שומן ולכלוך בתוכם.

במחלבה, היו המערכות מנירוסטה וניתן היה לנקותם בצורה טובה יותר, אולם לא כל העובדים הקפידו על כך. מאיר לנדאו הקפיד לנקות יפה את כל המערכות. באחת

¹⁰ נמסר לי ע"י גדעון אבני

השנים, בשנות השישים, נעדר מאיר מהעבודה כחודשיים (הסיבה אינה זכורה), כשחזר פנה לבדוק את מצב הנקיון וחשכו עיניו. הוא פנה לאלתר פיורו שעבד איתו והחליפו בחודשים שנעדר מהעבודה "אלתר, גְּעוּאֵלְד, גְּעוּאֵלְד". ואלתר ענה לו "שָה שָה, מְאָכְט נִיֶשֶׁט קָא גְּעוּאֵלְד (אל תעשה געואלד) מה קרה? קראת בעיתון שהיתה מגיפה? מישהו מת? אל תעשה געואלד!" (את הסיפור הזה שמעתי מדני לביא ששמע מפי מאיר לנדאו).

בתקופה שחלבו בידיים (מכונות החליבה הראשונות, הכדים המטלטלים הוכנסו לכפר רק בתחילת שנות החמישים¹¹, ולחלב נוספו תמיד גופים זרים כמו גבעולי קש או פירורי זבל. נהגו אז לסנן את החלב. על פתח הכד שמו מסננת מפח עם תחתית מרשת צפופה שעליה נשארו הגופים הזרים.

לעיתים פרשו על המסננת בד לבן "שעזר בניקוי" ומאוחר יותר היו מסננות שבתחתיתן פרשו נייר סינון מיוחד שהוצמד לתחתית ע"י דיסקית בעלת חורים (יש לי בחצר מסננת כזו). זכור לי שבשנות השישים בדקו לעיתים במחלבה את נקיון החלב בעזרת משאבה ידנית ששאבה חלב מהכד דרך נייר סינון והראו לכל חבר כיצד נראה הנייר אחרי הבדיקה ואף פרסמו אצל מי היה הנייר הכי נקי...

כשהחלה בעיית ה"חומרים המעכבים" (חלב מפרות שטופלו באנטיביוטיקה) הוחלט בכפר בשנות השישים (לפי זכרוני) שכל חבר יביא את החלב האנטיביוטי למחלבה, ישפוך אותו למיכל נייד שעמד בצד, והחלב ירשם ויקבל מחיר מלא. זאת על מנת למנוע הכנסת חלב אנטיביוטי לחלב הכללי. נוהל זה היה קיים תקופה די ארוכה. אחר כך החלו לדגום את החלב של כל משק. אם קרה ונמצאה אנטיביוטיקה בחלב הכללי, שלחו את הדגימות למעבדת תנובה והם מצאו את האחראים שחטפו קנסות.

בשנים האחרונות הוכנסו בדיקות מחמירות יותר למציאת אנטיביוטיקה בחלב. הבדיקה נעשתה באמצעות מכשיר הדְּלוּוֹטְסֵט.

כיום כל משק מבצע את הבדיקה בעצמו, לפני שאיבת החלב מהמיכל שלו למיכלית הכפר, ועל כן התופעה הצטמצמה בהרבה, וכל משק יודע שהוא אחראי לנזק שעלול להגרם (שפיכת החלב האנטיביוטי לביוב).

בדיקות השומן, החלבון, הלקטוז, החיידקים והתאים הסומטיים נערכות כיום במעבדות

מסלולים	מסלולים
148 01	109 01
182 02	225 02
171 06	217 06
81 08	80 08
163 13	135 13
234 14	267 14
136 16	81 16
179 19	206 19
262 21	255 21
138 22	92 22
135 24	161 24
550 25	823 25
192 26	225 26
308 27	242 27
112 30	146 30
214 31	167 31
428 35	379 35
197 36	161 36
196 40	217 40
130 41	140 41
205 42	194 42
247 44	209 44
122 45	174 45
156 46	126 46
297 48	131 48
107 50	121 50
193 51	240 51

¹¹ המכונות הראשונות, לדברי גדעון אבני, היו 10 יחידות תוצרת "מקורמיק" שהגיעו לכפר ב-1951 וחולקו בהגרלה לבעלי זכות בחשבון ואילו בעלי החוב היו חייבים להמציא אישור רפואי. מיד אחריהן הוכנסו לרוב משקי החלב מכונות תוצרת "אלפא לאואל" ו"דה לאואל" ומאוחר יותר גם מפירמות אחרות.

מרכזיות. קודם על-ידי תנובה ולאחרונה במעבדה המרכזית של התאחדות מגדלי הבקר וכך השתפרה איכות החלב לאין שעור.

המחלבה היתה מקום מפגש חברתי של הרפתנים והכתיבה במידה מסויימת את שעות עבודתם. ידעת תמיד שעליך להכניס את החלב למחלבה בשעות הקבלה המסויימות, ובהתאם לכך התחלת וסיימת את חליבת הפרות. לכל אחד מחברי הכפר ישנם בודאי סיפורים רבים כיצד חזר מאוחר מטיול ואיחר למחלבה, או כיצד בגלל תקלות ואירועים לא הגיע למחלבה בזמן. היו כמובן גם מאחרים "כרוניים" בגללם נאלץ היה עובד המחלבה להשאר במחלבה גם לאחר שעות הקבלה, שכן את החלב חייבים היו לקבל.

שמעתי סיפור בנושא, בראשיתה של המחלבה בשנות השלושים. יצחק לב היה אחד המאחרים הקבועים. שלמה מיודובניק היה מחכה לו ומתמרמר ופעם אחת החליט ללמד אותו לקח וסגר בערב את צריף המחלבה לפני שיצחק לב הגיע, והלך לביתו. בדרכו הדביק אותו יצחק לב וביקש ממנו שיחזור ויקבל את החלב, אך שלמה סירב. לב אמר "מה אני עושה עם החלב?" ושלמה ענה לו: "תחליף את שמך ותדע מה לעשות, במקום לב, לָבָן... "

את מאיר לוקוב, מאחר קבוע, שגר מול המחלבה, היה עובד המחלבה מזרז בצעקות, שיעלה ויביא את החלב למחלבה.

לפני פסח נערכה ליד המחלבה הגעלת הכדים, ולמהדרין כל כלי החליבה. החלו בכך עוד בשנות הארבעים, בימיו של השו"ב אליהו בניזרי. מבעיר האש וטובל הכלים היה בן הכפר זאב אשרי.

משנות החמישים היה אברהם סגל מדליק אש חזקה תחת דוד מים שרתחו ובו נטבלו הכדים ואחר כך נטבלו בדוד מים קרים. שלום אמיתי פקח על ההליך והחתים אותנו על הניירת. הגעלת הכלים הופסקה כשהוחלפו הכדים הקטנים במיכלים הגדולים.

אז נשארה לאמיתי מלאכת החתימה על התחיבויות שונות של כל רפתן לרבנות: חובת הנקיון והכשרת הרפתות לפסח, מכירת בכורות של מבכירות לגוי באמצעות הרבנות ועוד. על כל אלו חתמנו תחת הכותרת "נאום" ותמיד התבדחנו עם אמיתי בנושא.

במחלבה עצרנו לקרוא מודעות שהתפרסמו גם על הלוח הגדול שליד הצרכניה. שם נרשמנו לוטרניר, למזריע, להזמנות חציר וקש ועוד, וכן היו הזמנות לאסיפות וישיבות שונות. שם קראנו את כמויות הגשם שירדו ושם כשחיכינו בתור שמענו על אירועים שונים בכפר והחלטות שנתקבלו. לעיתים משהתארך התור היה זמן להתווכח ולחליף דעות בנושאים שונים שעמדו על הפרק.

על הלוח התפרסמו גם המודעות במסגרות השחורות של חברים וקרובי משפחתם שנפטרו.

שלמה סגל, חבר הכפר, שהיה מגיע בשנותיו האחרונות למחלבה, במסלול טיול הבוקר שלו, אמר פעם שאם הוא אינו רואה את שמו במסגרת שחורה על הלוח סימן שעודנו חי...

עובדי המחלבה

ככל הידוע לי, העובד הראשון בשנות ה-30 היה שלמה מיודובניק. אחריו עבדו נחום ליטבק (חפר) ודוד רוטברד.

את דוד רוטברד החליף כפי שנמסר לי חבר הכפר ישראל ימיני שעבד כמה שנים. בשנות הארבעים עבד בערב אליעזר שפירא שעבר ב-1950 לבית-ינאי. אחרי מלחמת השחרור החלו לעבוד במחלבה "חברים בעלי מקצוע" כפי שקראנו להם. מאיר קוז'יקרו, אברהם מדברי, יעקב קרבינסקי, יעקב רובל, אלתר פיורו. מנחם בנבול מביתן-אהרון עבד אחרי אלתר, תקופה קצרה. מאיר לנדאו מבית-ינאי עבד למעלה מ-20 שנה. משנות ה-60 עד ה-80. יוסף יבנאי עבד בשעות הערב בתקופה שלפני קום המדינה. יוסף אשוח עבד משנת 1948 – 1950. ירבעם כהן עבד בערב בין השנים 1979-1992. דני לביא עבד משנת 1983 ועד סגירת המחלבה. לאחר שירבעם כהן פרש עבדו מספר עובדים זמניים בשבתות ובשעות הערב.

כתב: גדעון חרובי
עריכה: שרי גלבו

